

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2014

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 80

Memorandamo ona, o na le maqephe a 29.

TEMOSO HO BATSHWAYI**1. KGETHO YA DIPOTSO LE DINTLHA TSE DING:**

- Maemong ao mohlalobuwa a arabileng dipotso ka bone ba tsona dithothokisong tseo a ithutileng tsona KAROLONG YA A, motshwayi a tshwaye feela dipotso tse pedi tsa pele. A habahanye mola dikarabong tse ding mme a ngole mantswa KGETHO E FOSAHETSENG.
- Mohlahlobuwa o TLAMEHA ho araba Potso ya 5.
- Maemong ao motshwayi a fumanang mohlalobuwa a arabile dipotso tse ngata ho feta palo e behilweng, motshwayi a tshwaye feela karabo ya pele. Mohlahlobuwa ha a lokela ho araba mofuta e mmedi ya dipotso sengolweng se le seng (Padi le Terama) - e leng mofuta wa potso e telele le ya mofuta wa dipotso tse kgutshwane.
- Haeba mohlalobuwa a arabile dipotso tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane kapa a arabile tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse telele KAROLONG YA B le ya C, motshwayi a tshwaye karabo ya pele, mme a tlohele ya bobedi. Athe ha a arabile dipotso ka bone ba tsona, motshwayi a tshwaye karabo ya pele ho Karolo e nngwe le e nngwe, ha feela mohlalobuwa a arabile potso e le nngwe ya mofuta wa dipotso tse telele le e le nngwe ya mofuta wa dipotso tse kgutshwane.
- Maemong ao mohlalobuwa a nehelaneng ka dikarabo tse pedi, ya pele e fosahetse mme ya bobedi yona e nepahetse, motshwayi a tshwaye karabo ya pele, mme a tlohele e e latelang e be ho yona o seha mola ho habahanya karabo, mme a hlalose ka ho ngola polelo ena; 'Kgetho e fosahetseng'.
- Haeba mopeleto o fosahetse hoo o amang moelelo, motshwayi a fosise karabo e jwalo, empa haeba mopeleto o sa ame moelelo, karabo e jwalo e tshwauwe e nepahetse.
- *Potso tse telele* (ya moqoqo): Ha bolelele ba moqoqo bo le ka tlase ho palo ya mantswa e behilweng (kgutshwane), motshwayi a se behe kotlo hobane mohlalobuwa o se a ntse a ipehile ka mosing. Athe haeba moqoqo o le molelele haholo, motshwayi a tshwaye ho feta moedi wa palo ya mantswa a behilweng ka mantswa a 5, mme a se tswele pele ho tshwaya karolo e latelang. A sehe feela mola ho fihla moeding wa mantswa, a sehe o mong ho habahanya mantswa a sa balweng.
- *Dipotso tse kgutshwane*: Haeba mohlalobuwa a sa sebedisa matshwao a puo a supang qotso (di-a-bulwa le di-a-kwalwa) moo a lokelang ho qotsa, motshwayi a se behe kotlo.

2. TSHEBEDISO YA RUBURIKI:

Batshwayi ba lokela ho sebedisa ruburiki e latelang bakeng sa ho lekanyetsa bahlahlobuwa.

KAROLO YA A: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: THOTHOKISO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 10]

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phehlello e haellang
DIKAHARE	6 –7	5	4	3	0-2
Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshakatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ho tswa thothokisong/temeng. MATSHWAO A 7	-O bontsha kutlwisiso e tebileng ya se botswang -O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa; di tshhetswa ho tswa thothokisong -Kutlwisiso ke e babatsehang ya mofuta wa sengolwa le thothokiso	-O bontsha kutlwisiso mme o hlalosa se botswang ka tshwanelo -O hlahisitse dintlha tse anelang ka tsela e kgotsofatsang -O hlahisitse dintlha tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitweng kamoo ho lokelang -O utlwisisa mofuta wa sengolwa le thothokiso	-O bontsha kutlwisiso e mahareng ya se botswang -O hlahisitse dintlha tse seng kae ho tshhetsa sehlooho -Tse ding tsa dintlha tse hlahisitweng ho tshhetsa sehlooho di ntle -Tse ding tsa dintlha di tshheditswe, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle -Kutlwisiso ya motheo feela ya mofuta wa sengolwa le thothokiso	-O bontsha kutlwisiso e sa kgotsofatseng ya se botswang -Ho batla ho se dintlha tse hlahisitweng ho tshhetsa sehlooho -Kutlwisiso ya mofuta wa sengolwa le thothokiso ke e haellang	-Ha a bontshe kutlwisiso ya letho ya se botswang -Dintlha tse tshhetsang ha di hlahiswe ho tswa thothokisong -Mohlahlobuwa ha a utlwesise hantle mofuta wa sengolwa le thothokiso
SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO Sebopeho, nehelano le tlhophiso ya mehopollo. Tshebediso ya puo, sehlo le setaele tse sebedisitweng MATSHWAO A 3	-Sebopeho se hlahisitse ka tsela e momahaneng -Dintlha di utlloletse hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng -Tshebediso ya puo, sehlo le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala -O Batla o hloka diphoso tsa puo, tsa mopeleto le tsa matshwao a puo/a ho bala	-Sebopeho ke se hlakileng mme dintlha di hlahisitse ka tsela e hlalohanyehang -Tlhahiso ya mehopollo ke e utlwisisehang -Tshebediso ya puo, sehlo le setaele di nepahetse	-O hlahisitse bopaki bo se bokae ba sebopeho -Tlhahiso ya mehopollo e a haella, ha e hlalohanyehe mme ha e na momahano -Diphoso tsa tshebediso ya puo ha se tse kaalo, mme sehlo le setaele ha se tse loketseng	-Sebopeho se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng -Mehopollo ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang -Sehlo le setaele ha di se tse loketseng	-Moqoqo o bopehile ka tsela e fokolang -Ho na diphoso tse tshabehang tsa tshebediso ya puo le setaele se fosahetseng
MATSHWAO	3	2	1	1	1

Dikahare le tshebediso ya puo di tshwauwe ho ya makgetha a hlahellang ruburiking, mme matshwao a ajwe ho ya ka papetla e latelang:

Dikahare	Tshebediso ya Puo
Dintlha tse 0 - 2	Letshwao le 1
Dintlha tse 3 - 5	Matshwao a 2
Dintlha tse 6 - 7	Matshwao a 3

Senotlolo sa ho tshwaya:

DIK = 07

STP = 03

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO**POTSO YA 1****Mahlomola a Afrika – T Leballo****TATAISO HO BATSHWAYI:**

Motshwayi a bale nehelano ya mohlalobuwa e lokelang ho hlahiswa sebopehong sa moqoqo. Sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya hore ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo. Moqoqo o tlameha ho hlahiswa ka tsela e supang kgokahano le momahano ya dintlha, dipolelo le diratswana.

Motshwayi a tadime makgetha ana a mabedi a latelang ha a tshwaya moqoqo ona: *Dikahare le Sebopeho le Tshebediso ya puo.*

Dikahare

- Dikahare di bontshe kutlwisiso ya potso; botebo ba tshekatsheko ya ditaba, kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya taba ka mabaka a itshetlehleng thothokisong.
- Dikahare di hlahiswe ka tsela e momahaneng mme motshwayi a tadime dintlha tse tla hlahiswa nehelanong ya mohlalobuwa (ela hloko hore dintlha tsa mohlalobuwa di ke ke tsa behwa ka tatellano e hlahellang mona).

Sebopeho le Tshebediso ya Puo

- Sebopeho, tlhophiso ya mehopolole le nehelano e nang le neheletsano e momahaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehloohwana mmoho le puo, setaele le sehlo tse sebedisitsweng ka nepo temeng.
- Mohlalobuwa a nehelane ka karabo ya hae e sebopehong sa diratswana tse momahaneng mme ho be le kgokahano le momahano ya dipolelo le diratswana kamoo ho hlokehang.

Karabo e ka lebellwang:

Thothokiso ena ke ya tlhaloso. ✓ Sethothokisi se ngola mofuta ona wa thothokiso e le ho bopela mmadi setshwantsho sa seo se buang ka sona. Ka mantswa a mang se sebedisa karaburetso ho hlakisa sena. ✓

Molaetsa o hlahiswang ke thothokiso ena ke wa hore ka baka la dintwa tse sa feleng Afrika batho ba a bolauwa mme ba bang ba fetohile baleleri. ✓

Karaburetso

- Molathothokisong wa 1–6 ho sebedisitswe **karaburetso ya pono** ✓ ka tshebediso ya mantswa a re bopelang setshwantsho sa batho ba lelerang (metwaitwai, bohloa o hlomolle, bothuube ha e na tsatsa, diphiphitha le masupi). ✓ Re bona ka ho hlaka hore batho bana ha ba na **moo ba dulang**, ba a lelera. Sethothokisi se sebedisa lentswa 'twaila' molathothokisong wa 4. ✓ Mela ena e fana ka setshwantsho se hlakileng sa batho ba tsekelang hohle mona ba se na marulelo/bodulo. ✓ Molathothokisong wa 5 sethothokisi se sebedisitse mantswa 'ditopo le phiphitha' ho re hlakisetsa setshwantsho sa batho ba hlokaletseng ka bongata. ✓ Molathothokisong wa 9 re bona ha basadi ba matha ka lebelo le makatsang (lepatlapatla).

- Melathothokisong ya 7, 8 le 9 re fumana **karaburetso ya kutlo**. ✓ Dithunya le dikanono tse thwathwaretsang di utlwahala ditsebeng tsa mmadi le basadi ba mathang lepatlapatla. ✓
- Molathothokisong wa 18 re fumana **karaburetso ya motsamao wa mmele**. ✓ E se e ka mmadi o utlwa bohloko ba ho sehwa ka sabole le ho tloswa hlooho. ✓

Kgetho le tshebediso ya mantswe.

- Moleng wa 1 ho isa ho wa 3 sethohokisi se kgethile mantswe ana, **Metwaitwai, bohloma o hlomolle le thuube ha ena tsatsa**; ka mantswe ana sethohokisi se hlalosa batho ba lelerang. ✓
- Lentswe **diphiphitha** molathothokisong wa 5 le bolela qubu ya ditopo tsa batho ba hlokahetseng ka bongata. Mongodi o ne a ka nna a re ditopo tse ngata, feela lentswe diphiphitha le bontsha bongata bo hlolang ba ditopo. ✓
- Molathothokisong wa 6 ho sebedisitse lentswe **masupi** bakeng sa dithako/matlo a helehileng. ✓ Mantswe ana a kgohlela ha monate thothokisong.
- Melathothokisong ya 7 le 8 lentswe **lethwathwarathwara (khakhafoni)** le bolela modumo wa sethunya se llang kgafetsakgafetsa. Sethohokisi se ne se ka nna sa re sethunya sa duma kapa sa kgabola, empa se kgetha lentswe lethwathwarathwara jwalo ka ha letolo le thwathwaretsa ho sidilella mohopolo ona wa ho duma ha sethunya. ✓
- Molathothokisong wa 9 lentswe **lepatlapatla** le toboketsa diqi tsa batho ba balehang ka sekgahla. ✓
- Melathothokisong ya 10 le 11, sethohokisi se kgethile mantswe ana; **kgutsanagudu le moemanosi** ho matlafatsa sefutho sa seo se buang ka sona le ho fana ka mantswe a **kgohlelang** ha monate tsebeng tsa momamedi. ✓
- Molathothokisong wa 13 sethohokisi se sebedisitse lentswe **mapatlelong** bakeng sa mabaleng. Lentswe lena le sebedisitse ka sepheo sa ho bontsha bohloko ba sebaka seo ditopo di tletseng ho sona. ✓
- Molathothokisong wa 18 sethohokisi se sebedisitse lentswe **lenyelenyele** le hlalolang ha ketsahalo e etsahala kgafetsakgafetsa e sa kgaotse. ✓
- Moleng wa 23 lentswe **lesafo** le hlalosa leloko. Sethohokisi se kgethile lentswe le **kgohlelang** ha monate la ba la sebediswa ka tsela e babatsehang. ✓
- Mantswe ana a kgethilwe le ho sebediswa ka mokgwa o tlang ho tliisa toboketso ditsebeng tsa mmadi le momamedi. ✓
- Melathothokisong ya 10, 11, 15, le 19 sethohokisi se sebedisitse **mantswa/mabitsomararane**. Sepheo ke ho fokosa bolelele ba molathothokiso le ho tliisa kगतello. ✓
- Melathothokisong ya 11 le 24 sethohokisi se sebedisitse **maele**. Sepheo ke ho toboketsa kapa ho sidilella mohopolo le ho natefisa thothokiso. ✓

[10]

Sehalo le maikutlo

- Melathothokisong ya 1 ho isa ho wa 6 sehalo sa sethohokisi se **fatshe**, se **bonolo**. ✓ Sethohokisi se bua ka maikutlo a sithabetseng, a qenehelo, a bohloko. ✓ Se totobatsa ka hohle hore se qenehela batho bana ba makaqabetsing ba hlokanang bodulo, ba labalabelang kgotso le kgotso. Ntwa ke tabataba e ba lelerisang ba bile ba siile bang ka bona lepatlelong la ntwana ba se ba bile ba iketse badimong. ✓
- Mola 7 ho isa ho wa 12 sethohokisi se qala ho bua ka **sehalo se hodimo** ho feta

se temeng e ka hodimo. ✓ Se bontsha maikutlo a **ho teneha, ho halefa le ho fela pelo** ke diketsahalo tse etsahalang moo batho ba bolauwang ka sehloho. ✓

- Mola 13 sethothokisi se hwehla batho hore ba bohe mapatlelong moo ditopo di robetseng teng. Ho tloha moleng ona ho isa ho wa 18 sehlo sa sethothokisi se hlwa mekwalaba kaha sethothokisi se bua ka **sehalo se hodimo**. ✓ Se **hoeletsa** le ho bitsa batho ho tla bona pono ena e mahlonoko, ya masisapelo eo se e bonang.
- Mola wa 19 ho isa ho wa 24 sethothokisi se bontsha **sehalo se tlase** kapa se tepelletseng. ✓ Maikutlo a sethothokisi ke a ho makala. Sena se totobatswa ke tshebediso ya lebotsi meleng ya 19 ho isa ho wa 23. ✓
- Maikutlo a hlahiswang ke a ho utlwa bohloko, a ho nyahama, a moya o robhileng le a ho sulafallwa. ✓ Sethothokisi se makalletse dintwa, dipolayano le bomadimabe bo hlahetseng Afrika. ✓
- Se phethela ka **maikutlo a weleng** moo se kopang MaAfrika ho lesa ho bolayana. ✓

Kabo ya matshwao:

Motshwayi a bale karabo kaofela, mme a bontshe ka letshwao (✓) dintlheng tsohle, mme moo mohlahlobuwa a fositseng teng, motshwayi a bontshe ka letshwao (X)

Ho elwe hloko hore nehelano e lokela ho hlahiswa sebopelong sa moqoqo, mme sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya hore ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo. Le ha nehelano e radilwe ka tsela ena, moqoqo o tlameha ho hlahiswa ka tsela e supang kgokahano.

Ha motshwayi a se a badile nehelano ya mohlahlobuwa, a abele mohlahlobuwa matshwao. Matshwao a ajwa ka ho sebedisa ruburiki e leqephe la 3. Tekanyetso e etswa ka ho beha kapa ho bekga karabo ya mohlahlobuwa kgatong e itseng (ho tloha ho Kgato ya 1 ho isa ho Kgato ya 5) ruburiking mme mohlahlobuwa a abelwe matshwao ho latela senotlolo seo ho nehelanweng ka sona qetellong ya ruburiki.

Ha mohlahlobuwa a sa araba ka tsela ya moqoqo, a lokodisitse dintlha tsa hae, a se fumantshwe kotlo, a se hulelwa matshwao. Motshwayi a tshwaye ho ya kamoo mohlahlobuwa a arabileng ka teng.

Kgato e nngwe le e nngwe e na le tlhaloso, mme tlhaloso e itshetlehile makgetheng ana a mabedi e leng, **dikahare** le **tshebediso ya puo**. Motshwayi a ele hloko hore tlhaloso ya kgato eo a e kgethileng ha a lekanyetsa, e lokela ho tsamaelana le ditaba tsa mohlahlobuwa. Matshwao a bontshitswe qetellong ya kgato e nngwe le e nngwe.

Kabo ya matshwao e be ka mokgwa ona:

- Karaburetso = 3
- Kgetho le tshebediso ya mantsewe = 3
- Sehalo le maikutlo = 1

POTSO YA 2**Ke a mo leboha – PM Ramathe**

- 2.1 E, di tsamaelana le sehlooho. Sethothokisi se leboha Modimo ka dintho tse ntle tseo a di bopileng.√√ (2)
- 2.2 Motho o lokela ho leboha Modimo ya bopile dihlo dilweng tsa hae ka bokgabane, a fa motho puso hodima tsona.√√ (2)
- [Mohopolo wa sehlooho ke hore motho o a leboha]
- 2.3 Ke lentswe 'bitso'. √ Molemo ke ho fokotsa bolelele ba senoko sa lentswe le ho fa lentswe sefutho kapa lebatama le hodimo kapa ho le matlafatsa./ho potlakisa morethetho.√ (2)
- 2.4 Ke karaburetso ya pono/phofonelo.√ (1)
- 2.5 E hlakisa moelelo ka ho hatella seo ho buuwang ka sona e leng ho tshwantshisa motho le Modimo/ ho hlakisa le ho atolosa mohopolo wa se tshwantshiswang/E toboketsa ntlha ya hore Modimo ke yena mohlodi wa tsohle/E bontsha hore motho ke setshwantsho sa Modimo.√√ (2)
- 2.6 Maikutlo a tshosang/nyarosang/a makalo/a tsoteho moo sethothokisang se tsotang mehlolo e entsweng ke Modimo. √ (1)

[10]**POTSO YA 3****Kgutlela hae – PM Ramathe**

- 3.1 Ke maikutlo a ho thonkgeha/a ho ameha/a ho utlwa bohloko/a ho sithabela/a ho sarelwa/hlomoha/the fuleha/ho etsa thapedi/a ho qeka.√ (1)
- [Mohopolo wa sehlooho ke wa ho utlwa bohloko le ho qekisa]
- 3.2 Temanathothokisong ya 1 ho isa ho ya 3 (melathothokiso 1–12), sethothokisi se etsa thapedi ho wa leloko hore a kgutlele hae a le bale tse etsahetseng kgale/Ho le balwe tse fetileng ho qalwe botjha.
- Temanathothokisong ya 4 ho isa ho ya 6 (melathothokiso 13–24), sethothokisi se etsa thapedi ho Tlatlamatjholo ho hauhela le ho sireletsa dibopuwa tsa hae ho batubi ba tsona.√√ (2)
- 3.3 Ke anastrofi./karaburetso ya pono√ (1)

- 3.4 Ke sejura/kgefutsohare.√ Sepheo ke ho katla morethetho/lebelo la mola/qatsohisa mohopolo wa lentse le tlleng pele/ho lekalekanya moelelo wa mantse 'dinatla' le 'dikgalala' le 'wele' le 'ile'. Ke pebofatso/pebolo – ho sebedisitse mantse a seng bohale/a thethefetseng a sa hlohlontsheng ditsebe – bakeng sa hore ba shwele, sethothokisi se re ba wele, ba ile/tatolano ka mantse ana matsatsi ale le kajeno/Phetapheto ya moelelo/asonanse.√ (2)
- 3.5 Phetapheto ya sebopeho/phetapopeho.√ Ho fana ka modumo le morethetho o natefisang thothokiso./Ho matlafatsa/sidilella/ho fana ka sefutho/ho thasiselletsatsa/toboketsa bao ho buuwang ka bona/ho lekalekanya melathothokiso. Phetapheto ya mantse e tshekalletseng.√ (2)
- 3.6 E fa lentse lebatama/sefutho se sehlo/sekgahla/E tlisa kगतello lentse le honyeditsweng/E kgutsufatsa bolelele ba molathothokiso/lentse/E potlakisa molathothokiso/ho qatsohisa./E hatella hore letsoho le lokela ho pholosa ho sireletsa/Letsoho la Mmopi le a thusa le tlisa tharollo.√√ (2)

[10]**POTSO YA 4****Mmadiberwane – T Leballo**

- 4.1 Molaetsa ke wa hore mosadi ha a lokela ho tella molekane wa hae/Ha mosadi a tella, monna o qetella a mmeile tulong ya hae e mo lokelang kapa a mo holofaditse/Ha o hlola o hlorisa batho le wena ba tla o thola/Boitshwaro bo hlephileng bo ka o kenya mathateng/Lehlanya le phekolwa ka thupa/?Ntho e nngwe le e nngwe e na le moputso/Se sa feleng se a hlola/Manganga a ja monga ona.√ (1)
- 4.2 Ke tshwantshanyo/Papiso.√ Ke ho matlafatsa kutlwisiso ya moelelo ka hore e behe dintho tse pedi tse fapaneng boemong bo le bong ka baka la ho tswana ka letshwao le itseng le kang la diketso kapa sebopeho/O tshwantsha Mmadiberwane le namane ya lebelele.√ (2)
- 4.3 Ke phetapheto ya mantse e qalang/hlaahlela e qalang/phetapheto ya mantse e tsepameng/neheletsano/qalotshwano.√ (1)
- 4.4 Sejura se moleng wa 14.√ Ke ho katla/kgina morethetho/lebelo la mola/qatsohisa lentse le tlleng pele/ho lekalekanya moelelo wa mantse/Ho fokotsa palo ya mantse molathothokisong.√ (2)
- 4.5 Anastrofi e meleng wa le 19 le 23.√ Bohlokwa ba yona ke ho toboketsa, tiisa, sidilella, thasiselletsatsa. E qatsohisa le ho fa lentse le tlang pele sefutho.√ (2)

[Ha mohlahlobuwa a fositse molathothokiso, a se ke a fuwa matshwao bakeng sa tshehetso leha e ka nepahala]

- 4.6 Tomatso e hlahiswa ke tsela eo Ratjotjose a shapileng 'senatlahadi' sena se Mmadiberwane ka yona: o mo tlotlollotse kapa o mo phoqile mahlong a ba mo tsebang, mme a mo thapisetsa ba bangata. Mmadiberwane o talolehile/ o kopane le ba sa mo tshabeng/O mo kenyeeditse ditlhong/mahlo. Ho sebedisitswe lentswe thope empa ho buuwa ka motho e moholo.√√

(2)
[10]**POTSO YA 5****Mathata a batjha – AT Elias**

- 5.1 Le sebedisitswe ka sepheo sa ho makalla ngwana wa sekwalejwale/le hlahisa ho nyatsa boitshwaro ba batjha√ le ho botsa potso e sa hlokeneng karabo ya yona kaha karabo ya se botswang e se e ntse e hlahella moleng o latelang/ho iphotlaila/ho hohela mmadi/ho iphaphanya/ho phoqa. √

(2)

- 5.2 Molaetsa wa temanathokiso ya 4 ke hore batswadi ba se ke ba romella bana ba bona dibakeng tse se nang moetlo le ditlwaelo tsa Basotho haeba ba sa rate ho ngongoreha ka baka la boitshwaro boo bana ba tlang ba ithutile bona ditjhabeng/Batswadi ba se ke ba lebella hore bana ba tla tshwana le bona hobane mehla e fetohile/Ha re le batjha re lokela ho tadima ditsela tsa baholo ba rona hore re tle re tsamaye ho ya ka bona.√√

(2)

[Mohopolo wa sehlooho ke hore batswadi ba se ke ba isa bana ba bona moo ho se neng meetlo le ditlwaelo tsa Basotho]

- 5.3 Ke molatswelli/molamotjetje/mola o tswelang/ pholletseni/enjambament.√ Bohlokwa ke ho ntshetsa pele moelelo/mohopolo o moleng o ka hodimo o tswela pele moleng o hlahlamang/ho potlakisa morethetho wa thothokiso/Ho etsa hore mola o lelemelle moleng o latelang.√

(2)

- 5.4 Lekgotsi le senola maikutlo a ho makala√ kaha batswadi ba makatswa ke bana ba sa rateng ho kgalemelwa, mme bana ba makatswa ke hore ha ba a rutwa mekgwa le ditlwaelo tsa Basotho tse llelwang ke batswadi/ Maikutlo a thapelo/takatso ya ho rutwa moetlo/qekiso/a ho se itsebe/a ho llela setso kapa botjhaba/Matlafatsa boipelaetso ba batjha ba ho batla ho rutwa ka setso sa habo bona.√

(2)

- 5.5 Mela ena e hlahisa maikemisetso a batjha a ho rata ho ka rutwa mekgwa e nepahetseng ke batswadi ba bona. Ba ipona ba tshwana le manamane le madinyana a lokelang ho futsa batswadi ka tse ntle/Ngwana lekgala o tsamaya ka lekeke/Ho phoqa le ho kobisa hobane bana ba ithuta ho batswadi/Bana ka ha ba sa le banyane ba lebelletse ho tataiswa ke ba baholo.√√

(2)
[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A:****30**

KAROLO YA B LE C: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: PADI LE TSHWANTSHISO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 25]

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phehlello e haellang
DIKAHARE	12–15	9–11	6–8	4–5	0–3
Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshekatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ka mabaka ho tswa sengolweng. MATSHWAO A 15	-Karabelo e hlahisitswe ka tsela e babatsehang: 14–15 -Karabelo e hlahisitswe ka bokgabane: 12–13 -Sehlooho se manollotswe ka botebo -O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa tse tshhehswang ho tswa sengolweng -O bontsha kutlwisiso e babatsehang ya sengolwa	-O botsha kutlwisiso mme o manollotse sehlooho ka bokgoni -O hlahisitse karabelo ke e batlang e anela -Tse ding tsa dintlha ke tse utlwahalang, empa ha se tshole tse tiisitweng kamoo ho lokelang -Bopaki ba kutlwisiso ya mofuta ona wa sengolwa bo a bonahala	-Kutlwisiso ke e mahareng ya sehlooho; ha se dintlha tshole tse utullotsweng ka botlalo -Tse ding tsa dintlha di tshhehswa sehlooho -Dintlha tse ding di tshheditswe, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tshole -O bontsha kutlwisiso e ka mmoho ya mofuta ona wa sengolwa	-Kutlwisiso ke e haellang ya sehlooho; boholo ba dintlha ha di a utullwa ka botlalo -Ke dintlha tse fokolang feela tse tshhehswang sehlooho -O hlahisitse dintlha tse seng kae tse tsamaelanang le sehlooho -O bontsha kutlwisiso e fokolang ya mofuta ona wa sengolwa	-O bontsha kutlwisiso e fokolang ya sehlooho -Boiteko bo fokolang ba ho araba potso -Dintlha ha se tse kgodisang -Mohlahlobuwa ha a utlwisiso hantle mofuta ona wa sengolwa
SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
Sebopeho, tlhophiso ya mehopolole nehelano e nang le neeletsano e momohaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehlooho mmoho le puo, setaele le sehlo tse sebedisitweng temeng. MATSHWAO A 10	-Sebopeho se momahaneng -Selelekela le qetelo di a babatseha -Dintlha di utullotsweng hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng -Tshebediso ya puo, sehlo le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala	-Sebopeho ke se hlakileng mme dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang -Selelekela le qetelo mmoho le diratswana tse ding di hlahisitswe ka tsela e momahaneng -Dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang -Puo, sehlo le setaele boholo di napahetse	-O hlahisitse bopaki bo itseng ba sebopeho -Tlhalohanyo le momahano di teng leha di kgera -Ho na le moo tshebediso ya puo e fosahetseng ha sehlo le setaele tsona di batla di loketse -Tlhahiso ya mehopolole a haella, ha e hlalohanyeha mme ha e na momahano -Popo ya diratswana e batla e nepahetse	-Sebopeho se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng -Mehopolole ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang -Diphoso tsa tshebediso ya puo di totobetse -Sehlo le setaele ha di a lokela mosebetsi -Popo ya diratswana e fosahetse	-Kgaello ya ho rala sebopeho ka tshwanelo e sitisa phallo ya mehopolole -Tshebedisong ya puo le ya setaele tse fosahetseng di hlahisitse tema e fokolang haholo -Popo ya diratswana e fosahetse
MATSHWAO	20–25	15–19	10–14	5–9	0–4

Matshwao a ka sebediswang bakeng sa ho tshwaya:

Makgetha a tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare	15	Dik. =
Sebopeho le Puo	10	SP =
Matshwao ohle	25	

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlalobuwa e tswile lekoteng, motshwayi a mo abele matshwao a dikahare le tshebediso ya puo a kgato ya pele feela.

POTSO YA 6: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**Popeho ho ya ka thehello ya lebitso****Selelekela**

Thehello ya lebitso ke taba ya bohlokwa haholo ho Basotho mme ngwana o ne a sa manehwe lebitso feela. Hangata ho ba le lebaka le susumetsang kgetho ya lebitso leo ngwana a le rehwang. Ka nako tse ding o rehellwa ho ya ka maemo a bophelo a renang ka nako eo ha ka nako tse ding a rehellwa ho ya ka ketsahalo e itseng e etsahalang ka lapeng. Mongodi o atlehile ho reha mophetwa wa sehlooho lebitso kaha Tsietsi o ile a latelwa ke ditsietsi tse ngata bophelong ba hae.

Pading ena re tsebiswa ka ngwana wa lesea le nang le kgwedi tse tharo, e leng Kgauho Molakolako. Lebitso Kgauho le totobatsa kgauhelo ya Modimo ha a ne a hauhela lesea lena kotsing ya koloi, a le pholosa ha batswadi ba lona le bana babo lona ba lahlehelwa ke bophelo. Ka mora lefu lena la batswadi ba hae re kopana le ngwana enwa tshebeletsong ya kereke moo rangwanae a mo kolobetsang a bile a mo fetola lebitso. A mo reha la Tsietsi. Mosotho o ne a ope kgomo lenaka ha a re bitso lebe ke seromo. Tsietsi o ile a aparelwa ke ditsietsi tse latelang:

- Boseyeng ba hae Tsietsi o ne a sa fuwe dijo tse loketseng bana, feela o ne a fuwa dihwapa.
- Mmamasolomane o a mo kgahlapetsa/hlekefetsa, o mo etsisa mesebetsi e boima empa bana ba hae bona ba sa etse letho. Sena se bakela Tsietsi mathata a hore a ipatle hore ebe yena ke ngwana wa mang.
- Kotsi le Mmadibakiso ba ile ba dieha ho mo isa sekolong kaha Mmamasolomane o ne a re e sa le lesea le ikanyang menwana. Lebakabaka la sena ke hore Mmamasolomane o ne a batla hore Tsietsi a se ke a ruteha, a dule e ntse e le lekgoba la lapeng mona.
- Ka tsatsi le leng ha Tsietsi a tswa sekolong a le lapeng, ho se ho fihla mapolesa a mo qosang ka hore o utsweditse mosadimoholo wa sefofu seyalemoya. Radio eo e ne e utswitswe Tsietsi a le sekolong.
- Ka mora matsatsinyana ho se ho hlaha monnamoholo ya reng Tsietsi o mo kgothoditse tjhelete e kaalo ka diranta tse mashome a mabedi. Tjhelete eo Tsietsi o ne a qeta ho e amohela moo a neng a sebetsa teng. Yaba Tsietsi o hlotse moleko ono.
- Rangwane Kotsi o ile a hana ka ditjhelete tsa Tsietsi le dintho tsohle tseo a di sietsweng ke batswadi ba hae. Tsietsi a rera ho iphethetsa. Boiphetetso boo ba mmakela mathata.
- Tsietsi a kena ntweng le rangwanae mme sena se etsa hore a tshwarwe ke sepolesa nakong eo a neng a thunya rangwanae ka sethunya se seng molaong. O kena sepetlele feela o dula a ntse a lebetse ke mapolesa ka nako tsohle. O dula a qwaile kaha sepolesa se ntse se batlana le yena ka baka la ditlaleho tseo se di fumanang.
- Lerato la hae le Mohanuwa le ile la fella hampe mme Mohanuwa o ile a hlapanyetsa Tsietsi hore bophelo ba hae ha bo no ba monate hohang.
- Ka nako tsohle o iphumana a lokela ho bolaya ditho tsa lemulwana la Mohanuwa kaha a ile a etsa tshepiso ho Tseleng hore o tla phetetsa bophelo ba hae. Sena se dula se mo kentse tsietsing e kgolo.

- O iphumana a le tsietsing ya hore o tla bolokela setopo sa Tseleng hokae le hore ebe ngwana wa hae yena o tla sala le mang.
- O nkela mapolesa koloi ya ona le mokganni bese ya hae, mme tsena di eketsa ditsietsi tseo Tsietsi a iphumanang a le ka hara tsona.
- Qetellong o inehela sepolesa ha a qeta ho bolaya Sekama Molollope.

Molaetsa le Mookotaba

- **Mookotaba** ke hore tsabo moshanyana ha di jewe/meharo ha e na thuso/ho habela ho ja dikgutsana tsuo ha ho na molemo.
- **Molaetsa** ke wa hore ha o itlamme hore o tla phethahatsa mosebetsi o etse ka bokgabane, o phethahatse, mme o se ke wa seha mpa ka lehare. Dikgutsana di qhekanyetswa ha bobebe ke ba leloko jwalo ka ha ho etsahetse ho Tsietsi. Re ithutile hore ho kgutlisetsa bobebe ka bobebe ha se ntho e ntle, o qetella o itshenyeditse bophelo jwalo ka ha Tsietsi a ile a qetella a se a inehetse sepoleseng./Motho o se ke wa mo tshepa le ha e ka ba madi a hao hobane a ka o fetohela nako e nngwe le e nngwe.

Phethelo

Tsietsi ha a qeta ho bolaya phofu ya hae ya ho qetela o ile a phahamisa matsoho a hae, a inehela mapoleseng mme ona a ile a mo tshwara a mo isa ntlwanatshwana.

Kabo ya Matshwao:

Thehello ya lebitso = 10

Molaetsa le mookotaba = 3

Phethelo = 2

[25]

POTSO YA 7: *BOTSANG LEBITLA* – KPD Maphalla

- 7.1 E etsa hore Tsietsi a tsekelle ho tseba nnete ya ditaba mme a etse makgobonthithi ohle a hore a fumana lebitla la batswadi ba hae le bana babo/a fumane mafa a hae ohle a a sietseng ke batswadi ba hae. √ (1)
- 7.2 Ha a le moo a ntse a leka ho buisana le malomae, ke ha malomae a nka tshepe a mo lwantsha leha yena a ne a sa tla ka ntwala. Sepolesa sa fihla mme sa thunya Tsietsi sephakeng/O qetelletse a tshwerwe/a le sepetlele. √√ (2)
- 7.3 Lemulwana la Mohanuwa le ile la atleha ho bolaya Tseleng mme Tsietsi a tlala moya wa boiphetetso yaba o bolaya bohle ba bileng le seabo polaong ya Tseleng/ Se fetola Tsietsi mmolai/ Se kenya tsietsi lehloyo/ bokgopo/ bopelompe/Se fetola semelo sa Tsietsi. √√ (2)
- 7.4 Batswadi le bana babo Tsietsi ba ile ba hloka halla kotsing ya koloi. √Malomae Kotsi a lokela ho mo nka a ilo mo hodisa. Kgodiso ya hae e bile mpe, mme e ne e tletse leeme. Kotsi a ja mafa a habo Tsietsi kaofela ha ona. √Ha Tsietsi a se a hodile a batla mafa ao yaba ba a qabana. Tsietsi a qetella a thuntse Kotsi.√ (3)
- 7.5 Tsietsi o ile a utlwela hore yena ha se wa ha Molapo empa ke wa ha Molakolako. Sena sa mo etsa hore a tsekelle ho fumana nnete ya ditaba mme a sibolla hore malomae o nkile maruo a siilweng ke batswadi ba hae. Sena sa baka bora pakeng tsa hae le Kotsi/Sena se baka hore Tsietsi a be bohale le ho ba kgopo/hlaha/sebete. √√ (2)

- 7.6 E nngwe le e nngwe ya dintlha tsena e supa semelo sa mophetwa enwa:
- Tseleng ke mophetwa ya sebete- o ile a kgona ho pholosa Tsietsi tleneng tsa tau ha a le ditlamong sepetlele/a kgona ho lwana dintwa tse kgolo morung.
 - O lerato – hobane o ile a rata Tsietsi le ha a se na letho/O ile a itella ho tlohela mosebetsi a baleha le Tsietsi, a ba a itella ho thoba le yena.
 - O hloka boikarabelo – O tlohetse mosebetsi ka mabaka a sa utlwahaleng.
 - O ne a na le kutlwelobohloko[√] – O ne a utlwela Tsietsi bohloko ka ha e ne e le kgutsana jwalo ka yena. [√]
- (2)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 7.7 Bobedi ba ile ba iketsa kgokanyana phiri mme ba rera ho sulafalletsa Tsietsi bophelo ka hore ba mo tsome nyene le bosiu hoo qetellong ba ileng ba atleha ho bolaya Tseleng/Ke ditho tsa lemulwana la dikebekwa tse tsoanang le Tsietsi/O ne a sebeletsa Mohanuwa.^{√√}
- (2)
- 7.8 Ke kgohlano ya ka hare/ya maikutlo.[√] O ile a ferekana maikutlong a nahana hore mohlomong Kgephoha o se a sokolohile diketsong tsa hae tse mpe. [√]
- (2)
- 7.9 Motsotso wa tsitsipano/mahlonoko o totobala moo Tjhaile Sekolokoto le Mohanuwa ba iketileng laong sa bona ha ba tla hlaselwa le ho bolauwa ke Tsietsi le Tsipane ka sehloho bobedi ba bona.[√]
- (1)
- 7.10 Tsietsi o ne a hakotse e le sephankga sa motho. [√] Tsekiso o ne a sa lebella ho bona Tsietsi ka nako eo mme o ile a tshoswa ke ho mmona a se a shahlile ka mokgwa oo a neng a le ka wona yaba o tjetjhella morao ke ho tshoha. [√]
- (2)
- 7.11 E nngwe le e nngwe ya diketsahalo tsena e supa tharahano paleng ena:
- Tharahano ke moo Mmamosolomane a hanang ho rekela Tsietsi lebesa a re ke mokgifa a foqwe nama ya kolobe – kgodiso ya hae e ba bohloko;
 - Tsietsi o lwantsha Kotsi o mmatla mafa a hae, o a thunngwa o qetella a ile sepetlele;
 - Tsietsi o tsonngwa ke mapolesa nyene le bosiu, o fetoha thuube ha e na tsatsa;
 - Tseleng o mmeleng ha a tsebe hore o tla belehela lesea la hae kae/ka mora lefu la Tseleng, Tsietsi o pata Tseleng bitleng le sa tebang thoko ho tsela.^{√√}
- (2)

[Tshwaya e le nngwe feela. Dintlha tsohle tse fumanwang tharahanong le tse sa hlahelleng mona di nnetefatswe di nto tshwauwa di nepahetse]

- 7.12 Ke taba ya hore Kotsi o ile a hloka halla kotsing ya koloi. ^{√√}
- (2)
- 7.13 Pading ena bobbe bo a nenwa. Tsietsi o bolaile batho ka kgopolo ya hore o a iphethetsa athe qetellong o iphumana a lokela ho inehela sepoleseng, jwale o tla ya tjhankaneng moo a tlang ho lefella dipolao tsohle tseo a di entseng. ^{√√}
- (2)

[25]

POTSO YA 8: DIEPOLLO – T Seema**Popeho ho ya ka thehello ya lebitso****Selelekela**

Thehello ya lebitso ke ntho e bohlokwa haholo ho Basotho mme ngwana o ne a sa manehwe lebitso feela. Hangata ho ba le lebaka le susumetsang kgetho ya lebitso leo ngwana a le rehwang. Ka nako tse ding o rehellwa ho ya ka maemo a bophelo a renang ka nako eo ha ka nako tse ding o rehellwa ho ya ka ketsahalo e itseng e etsahalang ka lapeng.

Pading ena re tsebiswa ka ngwanana e monyane dilemong e leng Diepollo. Lebitso lena la Diepollo le hlalosa ho epolla kapa ho tshetlella se itseng. Mongodi o bopile mophetwa enwa Diepollo a itshetlehleng ntlheng ya lebitso kaha sohle seo Diepollo a lokelang ho se tseba o se epolla ka tselanyana ya mohlolo.

- Diepollo ke ngwanana ya hodisitsweng ke malomae mme boholo ba nako o ne a nahana hore malomae le mofumahadi wa hae ke bona batswadi ba hae ba nnete. O ile a sibolla sephiri sa hore bomalomae ha se batswadi ba hae ka ho utlwela ha malomae a buisana le mosadi ka ditaba tsa ho nyadiswa ha hae (Diepollo) ho Mothofeela. Malomae o ne a sa bue le yena.
- Ka mora ho sibolla taba eo, a rera ho balehela kerekeng moo a ileng a fumana hore Mothofeela o teng moo o tlo mo shobedisa. Eo taba le yona o e utlwile ha Moruti le Mmamoruti ba ntse ba buisana ba le bang.
- A baleha ho fihlela a ba a fihla motseng wa Habuasona. Moo o ile a dula le nkgono Motsokapere, feela o ne a sa tsebe hore ho ka nna ha ba le kamano e itseng pakeng tsa hae le nkgono. O ile a lemoha sena ha nkgono a se a mo neha lebokosana le tshetseng mangolo a mabedi le leqetswana la koranta mohla a neng a tloha motseng oo.
- Diepollo ha a fihla motseng wa Tswapolebodila ke moo a ileng a lemoha hore leqetswana le ne le bua ka ditaba tse mo amang. Ho ne ho ngotswe hore mohatsa titjhere o ile a siiswa ngwana hae habo ha a ne a ile setswetse hobane monna o ne a ile a hloleha ho phethela kgomo tsa bohadi. Ho ne ho ngotswe le ka pene hore ngwana eo o na le letheba qholong. Ha Mmamolete a laela Diepollo hore a hlole hore a tle a mo hlahlobe hantle, o ile a fumana hore ehlile o ne le letheba qholong jwalo ka ha ho ngotswe.
- A tswela pele ka leeto la hae a ba a fihla Mazonod moo a ileng a fuwa tlhakisetsa e batsi ke ntate Kgaketla. Ha a tloha moo a palama bese e yang Mahlwenyeng. Ka beseng o ile a kopana le ntate e mong eo puisanong ya hae le yena a ileng a sibolla hore ke rangwanae, ngwanabo ntatae. Eo o ile a mo nkela lapeng ha hae. Ha a fihla moo a mmolella hore ntatae o hlokaetse dikgweding tse tshetseng tse fetileng, mme mmae o ile a nyamela ha a qeta ho hlobola thapo ya ntatae.
- A hlalosetswa hore mmae ekare o motseng wa ha Rammulotsi. A etsa qeto ya ho ya mmatla moo. Tseleng e yang ha Rammulotsi a kopana le ausi e mong eo batho ba neng ba kgotsa ho tshwana ha bona ka tshobotsi. Ha ba fihla Rammulotsi ba ile ba arohana feela kamora ho batlabatla nako e itseng, Diepollo o ile a laelwa ho ya ntlong e nngwe moo ho dumelwang hore mme wa moo e ka nna ya ba ke yena mmae. Ha a fihla motseng oo a fumana ausi yane eo a neng a palame bese le yena mme a utulla hore eo ke ngwanabo.
- A fumana bana babo ba babedi bao a neng a sa tsebe letho ka bona. Ka baka leo re re mongodi o atlehile ho bopa mophetwa enwa ka ho mo reha lebitso la Diepollo kaha boholo ba nako Diepollo o dula a ntse a epolla/ribolla ditaba tse itseng tse amanang le yena tseo a neng a sa di tsebe.

Mookotaba le molaetsa

Mookotaba wa padi ee ke **boleleri**,

Molaetsa wona ke hore motho e mong le mong o lokela **ho itseba motso wa hae** moo a hlahang teng. Mongodi o atlehile ho finyella sepheo sa hae sa ho lelerisa Diepollo ka tsela ya hore hohle moo Diepollo a fihlang teng, o sibolla se itseng empa ka bomadimabe o fihla ka mora nako. Ha a fihla kerekeng moo a neng a balehetse teng, o fumane hore Mothofeela o teng moo o tlo mo shobedisa. A etsa qeto ya ho baleha moo. A fihla Habuasono a dula le nkgono Motsokapere. Moo a reng o a qhanolla jwale, a utlwela hore ho na le Sebonwang ka kgotla. Ha a fihla moo a fumana hore ke nkgono ya tshwerweng sakeng la ntate Moeketsana a se na le ha e le kgwele thekeng. A rera ho tswela pele ka leeto. Ha a fihla Mazenod a hlalose tswa hore moo a tlang ho fumana ditaba tsohle tse mabapi le batswadi bahae, ke Mahlwenyeng. Mahlwenyeng o ne a nahanne hore o tla fumana batswadi ba hae, empa a fihlela ntatae a hlokahe mme mmae a inehile dimenyane. Sena sa etsa hore a phaolakake a ntse a batlana le mmae. Tabatabelo ya hae e ne e le ho itseba. A batla ho itseba motso wa hae. A leba Rammulotsi feela le moo a fumana ho thwe mmae o se a ne a hlokahe.

Phethelo

Diepollo o ile a phaola jwalo, feela qetellong ya tsohle o ile a fumana bana babo. Kaha o ne a ile a nyalwa ke Zeblon, nakong tsa ho tsofala hahae o ile a bitswa ke ratsalae hore a ilo dula le bona motseng wa Selborne. Ka mora lefu la ratsalae o ile a ya dula Marabastad.

(Motshwayi a badisise karabo ya mohlalobuwa kaofela ho batla dintlha tse tsamaelanang le tse hlalisitsweng mona)

Kabo ya Matshwao:

Thehello ya lebitso = 10

Molaetsa le mookotaba = 3

Phethelo = 2

[25]**POTSO YA 9: DIEPOLLO – T Seema**

- 9.1 Mothofeela o ne a hlokahe tswa ke mosadi/a se na mosadi kahoo o ne a batla ho tsosa motse wa hae. ✓ (1)
- 9.2 Kamano ya Theko le Diepollo e baka kgohlano kaha Theko o batla ho nyadisa Diepollo ho Mothofeela hobane a re ntata Diepollo ha a qeta ho ntsha bohadi ha a ne a nyala kgaitsemi ya hae, Mmadiepollo. Diepollo o qetella a balehile lapeng. ✓✓ (2)
- 9.3 Ke kgohlano ya ka ntle. ✓ (1)
- 9.4 Ke tsa mehleng ya kgale mme tikoloho ke ya mahaeng. ✓ Batho ba ne ba kgethelwa balekane ke batswadi ba bona mme ba ne ba sa kgone ho hanana le qeto ya batswadi. ✓ (2)

- 9.5 E nngwe le e nngwe ya diketsahalo tsena e supa tharahano paleng ena:
- Ke ha Diepollo a ne a utlwela hore yena ha se wa ha Moerane feela batswadi ba hae ba kwana Mahlwenyeng le hore Mothofeela o tlo mo nyala.
 - Ha Diepollo a rera ho thoba lapeng.
 - Nakong eo Diepollo a dulang le nkgono Motsokapere matsatsinyana mme nkgono a tshwarwa yaba Diepollo o bona hore a iphe dimenyane.
 - A fihla Mahlwenyeng feela a sibolla hore ntatae o hlokaetse, mme mmae o ile a ya ha Rammulotsi. A etsa qeto ya ho ya moo ho ya mmatla.
 - Qetellong a tshwarwa ke mapolesa ka baka la dintho tseo a di entseng kgale. √√
- (2)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 9.6 Diepollo o ne a phetlela Dikenkeng sefuba sa hae, athe Dikenkeng yena o ne a isa ditaba tsena ho mohlankana wa hae wa le askari ya neng a di isa sepoleseng. √√
- (2)
- 9.7 Kotsuwopo o ne a bolailwe mme mapolesa a belaela lemulwana la boZebulon la dipolotiki hore ke lona le mmolaileng/Zebulon o ne a tseba hore sepolesa se mohlaleng wa hae ka baka la seabo sa hae dipolotiking, mme ha se ka mmona se tla mo tshwara. √
- (1)
- 9.8 Batho ba batsho ba ne ba sa dumellwa ho bua ka ditaba tse amang puso/Kotsuwopo o ne a bolailwe moo ba neng ba ntsha ngongoreho ya bona ka tshwaro eo ba neng ba tshwerwe ka yona. √
- (1)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 9.9 Motsokapere e ne e le motho ya lokileng. Re mmona ka ho tshwara Diepollo hantle, a mo lefella ho ntate Masualle, a bile a mo etsetsa mofaho jwalo ka ha eka ke ngwana wa hae ya mo tswalang./ O ne a na le nnete le kutlwebohloko kaha o ile a fana ka tlhahisoleseding ka seo a neng a se tseba maebana le Diepollo/O ne a kgona ho boloka makututu kaha o ile a hloleha o bolella Diepollo ka seo a se tsebang ka yena nakong eo a neng a dula le yena √√
- (2)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 9.10 Diepollo le setjhaba sa ha Buasono ba ne ba nyarositswe/tsitsipantswe ke ketsahalo ya ha nkgono Motsokapere a ne a tshwerwe a se na le ha e le kgwele thekeng, a le ka kgotla a apere letairi feela, kahoo ba ne ba bona eka o tlo bolauwa ka sehloho. √√
- (2)

- 9.11 Dikengkeng ke mohanyetsi. ✓
 - O kgahlanong le dikatleho tsa mophetwa wa sehlooho e leng Diepollo.
 - Ha a thabele dikatleho tsa mophetwa wa sehlooho mme o ntse a senya bophelo ba hae ka lenyele. ✓

KAPA

O tshitja

- O tsamaya a fetofetoha le maemo a ditaba jwalo ka nakong eo a neng a phemisa Diepollo tsietsi ha a ne a tlo lata lenane la mabitso ha Van Wyk Printers.
 - O isa ditaba tsa Diepollo ho mohlankana wa hae hore a di ise sepoleseng. (2)
- 9.12 Ntate Kgaketla o thusitse Diepollo hore a tsebe ka ntatae Diphaphang eo e neng e le titjhere. A boela a mo thusa ka ho fumana moo rangwanae a leng teng. ✓✓ (2)
- 9.13 Motsokapere o kopana le Diepollo hara tshimo a phaolaka yaba o mo nkela ha hae. A dula le yena matsatsinyana. ✓ Nkgono a tshwarwa sakeng la Moeketsane yaba Diepollo o rera ho thoba. ✓ Pele a tsamaya nkgono a mo neheletsa lebokoso le nang le ditaba tse amanang le bophelo ba hae (Diepollo). Diepollo a nka leeto le lebang Mahlwenyeng yaba o kgaohane le nkgono Motsokapere. ✓ (3)
- 9.14 Mopheti wa pale ke Diepollo ka sebele sa hae, ✓ mme seabo sa hae ke ho hlakisa diketsahalo hantle le ka tatellano ya tsona jwalo ka ha di ne di etsahala ka ha di ne di etsahala ho yena./Hape ke mophetwa wa sehlooho ya nkang seabo paleng ha poloto yohle ya pale e phutholoha. ✓ (2)

[25]

POTSO YA 10: Mme – NP Maake**Popeho ya Mophetwa wa sehlooho****Selelekela**

Theho ya lebitso ke ntho e bohlokwa haholo ho Basotho mme ngwana o ne a sa manehwe lebitso feela. Hangata ho ba le lebaka le susumetsang kgetho ya lebitso leo ngwana a le rehwang. Ka nako tse ding o rehellwa ho ya ka maemo a bophelo a renang ka nako eo ha ka nako tse ding o rehellwa ho ya ka ketsahalo e itseng e etsahalang ka lapeng.

Pading ena re tsebiswa ka mosadi ya ileng a fihla motseng wa Sebokeng eka o tlo batla tjako athe o tlo batla monna wa hae. Mosadi enwa ha re bolellwe lebitso la hae, feela ho thwe ke Mme. Mongodi o rehile mosadi enwa lebitso lena hobane Sesotho se re 'Mme o tshwara thipa ka bohaleng. Mme o ile a feela a e tshwara ka bohaleng.

Re mmona a fihla motseng wa Thollo. Ha a lemoha hore mona moo a fihlang teng ho se ho na le mme wa lelapa leo, o ile a hlalosa hore o ntse a batla bodulo/kamore. Sena o ne a se etsa hobane a ne a sa batle ho senya kgotso eo a neng a bona e rena motseng ona. Mmateboho o ile a mmatlela bodula ha kgaitsemi ya hae, mme bobedi bona ba utlwana le ho ratana haholo.

- Mme o ile a fetoha Mme wa sebele ho Mmateboho.
- A fetoha Mme wa bohle, a phekola bana ha ba kula a ba a ba ruta le mesebetsi ya matsoho. O ne a ratwa ke bana ba motse ba mo nka jwalo ka Mme wa bona wa madi. O ne a ba ruta mesebetsi ya setso e jwalo ka ho loha meseme le tse ding.
- Mme o ile a iphethola mme wa Diseko ka ho fetola semelo sa hae. Diseko a ba a tseba ho phedisana le batho hantle.
- Leha Mme a ne a tseba hore Masesi ke ngwana wa monna wa hae, o ne a sa mo tshware hampe. O ne a mo rata.
- Lebaka leo Mme a neng a tlohile ka lona Matatatiele e ne e le hore o tla Sebokeng ho tla tla batla monna wa hae, feela o qetelletse a se a sa bue ka taba eo.
- Eitse le ha a se a kula, o ne a sa batle ho iswa ngakeng kaha ha a ne a ka etsa jwalo, o ne a ka qetella a phetletse mohatla nku mashodu, mme batho ba qetelle ba tseba sephiri sa hae. O hanne hohang ho ya ngakeng ho fihlela a ba a hlokahala.
- Ka mora lefu la hae Diseko o ile a sibolla hore hantlentle Mme ke mang. Kaha Mme o ne a mo rutile ho phela le batho ka kgotso, le yena Diseko o ile a mo tlotla ka ho boloka sephiri seo sa hae.

Mongodi o atlehile haholo ho reha mophetwa enwa Mme lebitso lena kaha mophetwa wa rona o kgonne ho nnetefatsa maele a Basotho a reng 'Mme o tshwara thipa ka bohaleng'.

Mookotaba le molaetsa

Mookotaba wa padi ee ke hore 'Pinyane ha e senye motse.'

Molaetsa wa padi:

Mme o fihlile motseng wa Sebokeng a tlilo batla monna wa hae. Ha a fumana monna a se a nyetse o iphapanyetse seo a tlileng ka sona. O hlalosa hore o tlo batla tjako. O phedisana le batho ba Sebokeng ka kgotso mme le ka mohla o le mong ha ho moo ho thweng o ne a ntse a leka ho iteanya le Thollo ka sekgukgung. O amohela Mmateboho le bana ba hae ka pelo e sweu. A thusa batho bohle ba Sebokeng ka lerato. O hana ho iswa ngakeng hobane seo se ka senya ditaba tsa hae. O ile a bipa sephiri sa hore Thollo ke monna wa hae le hore o na le mora eo a mo siileng Matatatiele. O qetella a bile a hlokahetse kamora ho kula a sa ka a bolella motho le ya mong hore yena ke mang. O bolokile sephiri sa Thollo ho fihla pheletsong ka sepheo sa ho boloka kgotso la lapeng la Mmateboho.

Phethelo

Ha mme a se a kula Mmateboho o mo kopa hore a ye le yena hahae hore a ilo mo okela teng, feela Mme o a hana ka ha o tshaba hore Thollo o tla mo elellwa. O kgetha ho kulela ha Diseko. Ka bomadimabe, ha Mme a se a le makgatheng a lefu, Diseko o ile a mo tebela jareteng ya hae. Mmateboho a nka Mme empa ho fumaneha hore e se e le kamora nako hobane ha Mme a geta ho fihla ha Mmateboho, o ile a hlokahala. Bafokeng ba Matatatiele ba ne ba le teng lepatong la Mme feela ba ne ba sa tsebe hore ba tlilo pata mang. Thollo o ne a le teng feela ha a tsebe hore o ne a pata mofumahadi wa hae wa matswathaka. Lefu la Mme le bile le pula e ngata e neng e pakahatsa mahlohonolo.

(Motshwayi a badisise karabo ya mohlalobuwa kaofela ho batla dintlha tse tsamaelanang le tse hlahisitsweng mona)

Kapa**Thehello ya lebitso la mophetwa wa sehlooho**

Mongodi o atlehile thehellong ya lebitso la mophetwa wa enwa Dikeledi.

- Dikeledi o hodisitswe ke Rakgadi hobane ho thwe batswadi ba hae ba ile ba hlokahala. Rakgadi e ne e le motho ya bohale.
- Ha Dikeledi e se e le kgarejana o ile a ratana/bonya/a ba le dikamano tsa lerato le Tsekiso empa eo o ile a mo lahla kgerehlwa sa mooko wa pere. Sena se ile sa mo utlwisahloko haholo.
- O ile a saelwa haholo nakong eo boThabisile ba neng ba mo tloka, ba tshehisa ka yena hobane Tsekiso a ne a mo lahlele.
- Tsekiso a mo phoqa ka hore a mo laetse ka molomo hore ba ilo kopanela haufi le habo Mpuse.
- Tsekiso eo o ile a mo phoqa ka ho mo ngolla lengolo leo a neng a mmolella hore lerato la bona le fedile (The silver Cup is broken).
- Ha Mme a se a bolokilwe, Bafokeng ba Matatiele ba ile ba tjodietsa Mmateboho hore ke ka lebaka la eng a ileng a patela mosadi ya neng a sa tsejwe motseng wa ngwana wa bona. Ha tsena di ntse di etsahala Mmateboho ha a ka a arabela.
- Ha Bafokeng ba ntse ba mo komela ha bohloko jwalo Thollo o ne a le lehlakoreng la ba habo, a sa mmuelle hohang.

Mookotaba le molaetsa

Mookotaba wa padi ena ke hore 'Pinyane ha e senye motse'.

Molaetsa wa pale ke hore ha motho a se a itlamme ka lenyalo o lokela ho phethahatsa tsohle tse amanang le ditaba tsa lenyalo. Leha Dikeledi a ne a sa ratane le Thollo o ile a qetella a dumetse ho nyalana le yena. O ile a tshwara le ho hlokomela lelapa la hae hantle hoo ho thweng bophelo ba lelapa la hae bo ne bo se bobehakaalo.

Phethelo

Diseko o ile a buella Mmateboho kgahlanong le Bafokeng. O kopa tshwarelo ho Mmateboho ka boitshwara ba hae bo bobehakaalo. Mofokeng le yena o a swaba ka ha ha a ka a ema le mohatsae ha a ne a hlekefetswa ke Bafokeng ka dipuo tsa bona tse mpe. Re bona hape Thollo le Diseko ba theha tshwarelana, mme ho se ho rena kgotso athe mohla monene ba ne ba sa okgelane mollo. Ka hoo mongodi o atlehile ho phethela sengolwa sa hae hantle.

Kabo ya Matshwao:

Thehello ya lebitso = 10

Molaetsa le mookotaba = 3

Phethelo = 2

[25]

POTSO YA 11: MME – NP Maake

- 11.1 Dikeledi o ne a nahana hore lengolo e ka nna ya ba le tswa habo Tsekiso athe ha ho jwalo/Ka baka la ditaba tsa lengolo Dikeledi ha a kgona ho qetella dithuto tsa hae jwalo ka ha e ne e le tabatabelo ya hae/O qetella e se e le mme ya itulelang lapeng a sebetsa mosebetsi wa ho roka.√√ (2)
- 11.2 O bone kamoo Thollo a neng a ba thusa kateng, mme a bona eka e tla ba monna ya lokileng/ya tlang ho kgona ho tshwara lelapa hantle bakeng sa Dikeledi/Ke hobane Dikeledi yena o ne a batla ho nyalwa le ha rakgadi a ne a re a ka nna a kwenehela taba ena/ Rakgadi o ne a sa batle ho utlwa Dikeledi bohloko kaha Dikeledi yena o ne a batla ho nyalwa/ Rakgadi o ne a tshhetsa Dikeledi.√√ (2)
- 11.3 O ile a ferekana maikutlong. O ne a nahana hore o nyalwa ke Tsekiso mme a sa lebella seo ka ha ba ile ba qabana le Tsekiso, feela a dumela ditaba tsa lengolo.√√ (2)
- 11.4 Ke mothusi. O thusitse Dikeledi ka ho mo hodisa/hlokomela/kenya sekolo kaha batswadi ba hae ba ne ba hlokahetse./O nyadisitse Dikeledi ho Thollo ka ho mo hlophisetsa mokete o motle wa lenyalo/O tjihitja√ – o fetofetoha le maemo.√ (2)
- 11.5 O ne a baleha ho nyalwa ke Thollo.√√ (2)
- 11.6 Sebokeng.√ Thollo o tjhentjhwa/fetolwa ke tikoloho ya motse wa toropong moo batho ba sebetsang komponeng/O botjholotjholo, o se a ithera ntle le ho tsebisa batswadi ba hae ha a batla ho nyala/O sebetsa taba tsa lenyalo la hae le metswalle ya hae/O bonahala a se a sa tsotelle batho ba bang jwalo ka ha a ne a sa tsotelle ho tseba ka Mme le ha a ntse a jwetswa ka yena./ Ha ho kgahlamelo/tshusumetso ya tikoloho ya Matatiele e kaalo e iponahatsang bophelong ba Thollo/O phetse Sebokeng nako e telele ho feta tikolohong ya Matatiele.√ (2)
- 11.7 Ke motho ya sa tshepahaleng/lehlabaphiyo/ ya se nang ditlhong/ wa semelo se sebe ka ha o ne a sa tsotelle maikutlo a Dikeledi/ lemao le ntlha di pedi/lemenemene le tsamayang le ntse le thetsa banana/Ha a na lerato la nnete/se sebe.√ (1)
- 11.8 O ile a mo amohela hantle/ka matsoho a mofuthu/ka tsela e mofuthu.√ A mo tsholela a ba a re a atamele setofong hore a futhumale/A mmatlela madulo.√ (2)
- 11.9 Ke kgohlano ya ka ntle.√ Bobedi bona bo ne bo sa utlwane, bo sa okgelane mollo. Ke ka hona Thollo a neng a sa ye ha Diseko.√ (2)
- 11.10 Tsekiso o henahenana le Dikeledi ka ditaba tsa lerato hoo a ileng a ba a atleha. Ba ratana. Ha ba se ba ratana Tsekiso a ba le kgarebe e nngwe. A ngolla Dikeledi lengolo le reng: 'The silver cup is broken'. Dikeledi ka ho utlwa bohloko a ba a qetella a dumetse ho nyalwa ke Thollo ka sepheo sa ho laya Tsekiso.√√ (2)

- 11.11 Diseko o ile a fetoha semelong sa hae a ba le botho bo botle/batho ba kgona le ho tjhakela lapeng la hae/ba ba ba mo thusa ho tima mollo lapeng la hae. √√ (2)
- 11.12 E nngwe le e nngwe ya diketsahalo tsena e supa tharahano paleng ena:
 - Ho ratana ha Tsekiso le kgarebe e nngwe a ntse a ratana le Dikeledi.
 - Ho dumela ha Dikeledi ho nyalwa ke Thollo ka kgopolo ya hore o nyalwa ke Tsekiso.
 - Ho baleha ha Dikeledi lapeng pele ho letsatsi la lenyalo.
 - Ha Mme a se a kula o hana ho ya ngakeng hobane o tshaba hore batho ba tlo tseba hore ke mang.
 - Ha Diseko a mo leleka ha hae a re ha a batle a shwele moo.
 - Ha Bafokeng ba komela Mmateboho ka hore o patetse motho eo ba sa mo tsebeng lapeng la ngwana bona. √√ (2)
- 11.13 O atlehile. Mme o kgonne ho bontsha hore ka nnete, Mme o tshwara thipa ka bohaleng. O ne a thusa batho ba motse ka hohle ka moo a ka kgonang ka teng. O kgonne le ho boloka sephiri sa hore Thollo ke monna wa hae.

kapa

Ha a atleha. Ha ho Mme ya ka siyang ngwana wa hae morao ebe ha a kgutlele ho ya mo lata./Ha ho mme ya ka tlohellang lelapa la hae hore le qhalehe√√

(2)
[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA**POTSO YA 12: SEYALEMOYA – RH Moeketsi*****Bohloko ba ka – AM Mabote*****Tlhekelo**

Tlhekelong ke moo re fuwang ditaba tse amanang le boitshetleho. Ke moo re tsebiswang ka dibapadi le kamano ya tsona. Ke hona tlhekelong mona moo re bileng re tsebiswa ka sesosa sa kgohlano kapa lona lejwe la kgopiso leo dibapadi di tlang ho gothisana lehlokwa ka lona. Re boetse re tsebiswa ka tikoloho le nako.

- Tshwantshisong ena re tsebiswa ka ngwanana ya bitswang Dineo. Dineo enwa o na le mohlankana ya bitswang Teboho eo mmoho ba seng ba na le ngwana.
- Re bile re tsebiswa ka Thabo eo e leng mohlankana wa Puleng.
- Ha Dineo a se a fumane ngwana, o ile a thaba haholo. Thabo ya hae e bile ya nakwana feela hobane eitse ha Teboho a fihla, Dineo a re o mmontsha ngwana, ke ha Teboho a sosobanya sefahleho, a bolella Dineo hore a kwahele ngwana eo hore a se ke a mmona. Ha Dineo a botsa sesosa sa ho fetoha hona ha Teboho ke ha eo a mmolella hore ngwana eo ha se wa hae. Yaba ke ho arohana ha bona.
- Ka lehlakoreng le leng Thabo o utlwiswa bohloko ke Puleng. Puleng o se a fumane mohlankana e mong mme o hlalosa hore lerato la hae ho Thabo le fedile. Thabo o ile a utlwa bohloko haholo ka ha o ne a hlile a rata Puleng.
- Tikoloho ke sebaka moo diketsahalo tsa tshwantshiso di etsahallang ho sona. Tikoloho eo diketsahalo tsena di etsahallang ho yona ke ya sepetlele sa Nyakallong le lapeng habo Thabo.
- Nako eo diketsahalo tsa tshwantshiso ena di etsahalang ka yona ke ya sejwalejwale. Ha se nako yane ya maswetso. Ho bontsha hore ke nako ya sejwalejwale, re bona batho ba bomme ba se ba pepela dipetlele jwalo ka ha Dineo a ile a fumanela ngwana wa hae sepetlele sa Nyakallong.

Tharahano

Diketsahalo tse lebisang tharahanong tshwantshisong ena ke tse kenyeletsang moo Thabo a lekang ho buisana le Teboho ka taba ena ya hore a lahle Dineo ka sehloho se sekaalo. Teboho o phoqa Thabo ka le reng ha a inkele Dineo eo ke eng, kaha ho bonahala hore o a mo rata. Ka lehlakoreng le leng, Thabo o lahlwa ke kgarebe ya hae eo a neng a e rata haholo e leng Puleng. Thabo o utlwa bohloko haholo empa Puleng ha a tsotelle maikutlo ao a hae. Thabo o nkela Dineo habo ho ya dula le yena kaha Dineo ha a na mang wee!

Sehlohlolo

Ha Dineo a se a dula habo Thabo, bobedi ba se ba ikutlwa ba na le maikutlo a mang ao ba sa kgoneng ho a hlalosa. Qetellong ba lemoha hore ba a ratana. Lerato la bona la qala moo. Ba qetella ba se ba ratana haholo.

(Motshwayi a badisise karabo ya mohlalobuwa kaofela ho batla dintlha tse tsamaelanang le tse hlalisitsweng mona).

[25]

POTSO YA 13: SEYALEMOYA – RH Moeketsi**Mme mpolaye – A Moloji**

13.1 A re bontsha hore botshepehi bo lokela ho tla pele bophelong/Ntate o lokela ho ba le boikarabelo lapeng la hae/Ntate o lokela ho ba le nako e kgolo le mofumahadi wa hae e seng le dikgarebe. √ (1)

[Mohopolo wa sehlooho ke ntate o lokela ho ba le boikarabelo]

13.2 Moremi o hlompha mofumahadi wa hae mme ha a na dikamano tsa lerato tse ka thoko. O tsamaya le yena ho ya boithabisong.√ Sefako o na le dikamano tsa lerato tse ka thoko mme ebile ha ho moo ho hlakisitsweng hore o rata kapa o hlompha mofumahadi wa hae.√ (2)

13.3 Tomatso e hlahellang ke ya hore Fako o dula a phethela Moremi ka kgarebe ya hae e ntjha ya mooki. Ha ho phutholoha, kgarebe eo ke moradi wa Moremi e leng Mantwa.√√ (2)

13.4 Kamano ya Mantwa le Sefako e thusa ho hodisa kgohlano ka tsela ya hore, ha Mantwa a tsamaile a ile ho Sefako, Moremi le Dineo ba a qabana kaha Moremi ha a rate mokgwa ona o mobe wa moradi empa Dineo yena o re Moremi a tlohelle ngwana a ithabise. √√ (2)

13.5 Ke kgohlano ya ka ntle.√ (1)

13.6 Ke nako/mehla ya sejwalejwale/kajeno. Sefako o ne a isa Mmantwa diresetjhurenteng a mo lata ka koloi. √ Ke tikoloho ya motse wa toropong. Ho na le sepetlele moo Mmantwa a sebetsang teng/Ho na le feme eo boMoremi ba sebetsang ho yona. Bana ba ratana le bontate ba baholo ho bona ba ba bitsa bosugardady/Banana ba se ba fumana bana ba sa nyalwa, mme bahlankana ba batjha ba ba amohele le bana ba bona.√ (2)

[Ha mohlahlobuwa a ngotse ka tikoloho feela le tshehetso ya yona, kapa ka nako feela le tshehetso ya yona a fuwe matshwao a le mabedi kaofela]

13.7 Mantwa o ile a iphumana a se a imme mme Fako a sa batle hore Mmantwa a ise molato ha hae/Ba qetelletse ba phethohile ka koloi.√ (1)

13.8 Sehlohlolo se totobatswa ke ha Sefako a lemoha hore Mantwa ke moradi wa Moremi. O ile a baleha, a kganna koloi ka lebelo le hodimo haholo yaba yena le Mantwa ba phetoha ka koloi.√√ (2)

13.9 E bontsha hore le ha a etsa diketso tsa bobodu o ntse a na le ditlhong mme a bile a kgona ho swabela diketso tseo/Ke lekwala, o ne a tshaba hore o tlo otlala/Ha a kgone ho ba le boikarabelo diketso tsa hae tse mpe.√ (1)

13.10 O ne a tshaba hore diketso tsa hae tsa bobodu di tla senoleha ho mofumahadi wa hae/O ne a tshaba hore mosadi o tla tseba hore o imisitse motho e mong/O ne a nyetse.√ (1)

- 13.11 Sefako o ile a sibolla hore Mmantwa ke ngwana wa mosebetsimmoho le yena e leng Moremi, mme sena o ne a sa se tsebe/O ratana le ngwana wa motswalle wa hae.√√ (2)
- 13.12 A kgalefo/a ho kgena.√ Ke hobane mmae ke yena ya neng a sa mo kgalemele/O ne a mo dumella ho ba le dikamano tsa lerato a bile a mo dumella ho tsamaya le bosiu./A amohela ditjhelete tseo Fako a neng a mo fa tsona.√ (2)
- 13.13 Ha Dineo le Moremi ba fihla sebakeng seo kotsi e etsahetseng ho sona, mme Dineo a re o tshedisa moradi ka se hlahileng, ke ha Mantwa a re Mmae a mmolaye kaha o hlokile kgalemelo ho yena. √√ (2)
- 13.14 Se tsamaelana le tsona ka tsela ya hore Dineo o hlolehile ho kgalemela moradi ha a ne a etsa diketso tse sa lokang. O ne a mo dumella. Ha moradi a fumana kotsi ya koloi ho tshwana le hore mmae ke yena ya mo susumeditse hore a wele bothateng boo. Hoja mmae a ile a mo kgalema, ekabe a sa hlahelwa ke kotsi. √√ (2)
- 13.15 Ke molaetsa o reng ha o sa kgaleme ngwana, o tla iphumana a lweba ka hara mathata/Ho ratana le batho ba baholo ho kao bitsetsa mathata.√√ (2)

[25]**POTSO YA 14: HAESO MAFOTHOLENG – C.J Teleki****Tikoloho**

Tikoloho ke sebaka kapa tulo moo diketsahalo tsa tshwantshiso di etsahallang teng. Tikoloho eo diketsahalo tsa tshwantshiso ena di etsahallang ho yona ke ya metse ya mahaeng le ya ditoropong. Tikoloho e ba le seabo se seholo semelong sa dibapadi. Tikoloho e ka ama kapa ya fetola tsela eo sebakadi se bonang maemo a bophelo ka yona. Diketsahalo tsa tshwantshiso ena di etsahala tikolohong ya Mafotholeng le Maseru. Mafotholeng ke mahaeng moo bophelo ba teng bo iketlileng. Maseru ke toropong moo bophelo ba teng bo potlakileng.

- Molefi ke sebakadi sa sehlooho tshwantshisong ena. O hlahetse le ho holela tikolohong ya Mafotholeng moo bophelo ba teng bo iketlileng. Bana ba teng ba tshwere setso mme ba hlompha batho ba baholo.
- Ka mora hore Molefi a rutehe, o ile a ya sebeta Maseru, e le mookamedi wa ditoloko.
- Ha Molefi a se a le Maseru, re bona a se a bona bophelo ba Mafotholeng bo le morao, mme le ditlwaelo tsa teng tsa bophelo a utlwa di mo kgathatsa matla. Sena se bontsha hore o se a hahamelwa ke ditlwaelo tsa bophelo tsa metse ya ditoropong.
- O na le kgarebe mona hae Mafotholeng, o se a bile a tshepisane lenyalo le yona.
- Ha a se a le Maseru o se a kopana le kgarebe e rutehileng, e leng Jwalane.
- O etsa qeto ya ho lahla Montsheng hobane a bona a se a sa tshwanele maemo ao a neng a se a le ho ona. O re Montsheng o tla mo hlahisa hampe bathong hobane ha a ruteha.
- O ikgethela kgarebe e dumellanang le maemo ao a neng a se a le ho ona a ditoropong, e leng Jwalane.

- Jwalane ke kgarebe e nang le lengolo la Mmasetase, e rutehileng. O inyanyatsa ka dinkgisa monate ebile o tseba ho bapadisa Molefi papadi ya lerato.
- Molefi le Jwalane ba a hlolana mme Molefi o qetella a nyalane le Morongwe.
- Morongwe le yena ke ngwanana ya sa di hadikelang ho di ja mme le yena o qetella a hlalane le Molefi.

Nako

Ka nako ho hlalose mehla eo diketsahalo tsa tshwantshiso di etsahalang ka yona. Nako eo diketsahalo tsa tshwantshiso ena di etsahalang ka yona ke e pakeng tsa ya sehloholo le ya sekwalekwale.

- Mafotholeng moo Molefi a tswang teng, ba ntse ba tshwere ditsela tsa sehloholo tsa ho etsa dintho. Bana ba ntse ba hlompha batswadi ba bona. Mosadi ha a nyalwa o nyallwa matsoho a hae, e seng mangolo a thuto ao a nang le wona. Ke ka hona lelapa la ha Pitso le neng le thabile hakaana ha Molefi a ne a re o tlo nyala Montsheng. Le ne le thabisitswe ke taba ya hore Montsheng o tseba mesebetsi e etswang ke bomme hape o a hlompha, kahoo e tla ba ngwetsi ya mankgonthe.
- Motseng wa Maseru, moo Molefi a seng a dula le ho sebetsa teng, dintho di etswa ho latela ditlwaello tsa sekwalekwale. Molefi o rutehile, mme o sebetsa mesebetsi wa maemo a hodimo. Ke mookamedi wa ditloko lekgotleng la dinyewe. Ha a sheba mekgwa le ditlwaello tsa banana ba sekwalekwale, ba rutehileng ba Maseru o kgahlwa ke sena. O bona hore kamano ya hae le Montsheng ya lerato e tla mo kgutlisetsa morao haholo ka bophelo ebile e tla mo tlontlolla hara dirutehi tse ding. O etsa qeto ya ho hlanohela Montsheng.
- Ha Molefi a bolella batswadi ba hae hore ha a sa batla ho nyala Montsheng, ntatae o a mo halefela empa Malomae Kgolwane, o eletsa Pitso hore a tlohelle Molefi a ikgethele mosadi hobane mehleng ena bahlankana ba se ba ikgethela basadi.
- Thuto le yona e etsa hore Molefi a se mamele dikeletso tsa mmae, kgaitsemi ya hae, malomae le metswalle ya hae ha ba mo hlokomedisa hore a hlocomele Mapetla. Ha a ba mamele ha ba re a ye ngakeng ya setso ho ya itiisa. Molefi o re baeti ba hae ba bohlokwa ba tla reng ha a tlotsitse menyako ka ditlhare tse ntsho tsa Sesotho.
- Molefi o lokisa ntlo ya habo hore e be maamong a sekwalekwale. O rekela ntatae sutu le disoufa tse bakileng lefufa ho Mapetla hobane bona mona mahaeng ha ba tlwaela dintho tsa mofuta oo. Ha habo ba se ba ja dijo tse monate tse sa tshwaneng le tseo ba neng ba di ja pele. Ha kgarebe ya hae Jwalane e mo tshaketse, Molefi o se a kgona hore ba ilo jella Lesotho Sun Hotel.
- Molefi o se a bontsha lenyatso ho batswadi ba hae ha ba ne ba re ho uwe lekgotleng la Sesotho ho ilo tshwarisa ba habo Jwalane hore ba kgutlise dikgomo tsa bohadi. Molefi o re batho ba tshwarang nyewe lekgotleng leo la Sesotho ke bannabaholo ba sa tsebeng letho. A re yena a ka mpa a isa nyewe ya hae lekgotleng la dinyewe hobane o re yena o tlwaelane le boramolao ba baholo.

Re bona nako le tikoloho tsa Maseru di bile le seabo se sehlo ho fetoleng semelo sa Molefi kaha o ile a hlanohela mekgwa le ditlwaello tseo a hodisitsweng ka tsona.

[25]

POTSO YA 15: HAESO MAFOTHOLENG – C.J Teleki

- 15.1 Ke motho ya dumelang methokgong ya setso/badimong/setsong/dingakeng.√ (1)
- 15.2 A bidietsa taba ya hore ha koloi ya Molefi e sa sebetswe ka ditlhare, e ka nna ya mo hlahisetsa kotsi/Hore o tla hlahelwa ke ntho e mpe/ke bomadimabe/ke mathata . √√ (2)
- 15.3 E nngwe le e nngwe ya diketsahalo tsena e supa tshenyeho ya bophelo ba Molefi:
 - O ile a lahla Montsheng eo e neng e tla ba mosadi wa makgonthe bophelong ba hae;
 - O ile a ratana le Jwalane ya ileng a mo hlokisa thabo hohang leratong la bona;
 - A nyala Morongwe ya neng a etsa tse swabisang;
 - A hana dikeletso tsa mmae, kgaitse dia le metswalle ya hae ya ba o kenwa ke meriana ya Mapetla ha bonolo;
 - A tshepa boNgatane le Ramafothole athe ba mo kwetletse lerumo ka kobong;
 - Ka baka la dikgetho le diqeto tse fosahetseng tseo Molefi a di entseng, o ile a qetella a lahlehetswe ke mosebetsi a bile a kula.√√
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (2)
- 15.4 Ha ba a ka ba rapela ka thata ho ya ka tumelo ya bona ke ka hona meriana ya Mapetla e ileng ya kgona ho sebetsa. √√ (2)
- 15.5 Ka lebaka la hore Morongwe o ipherehetse Molefi, sena se bontsha hore a ka nna a kgona ho ipherehela banna ba bang/Ha Molefi a se a dula le Morongwe, Morongwe o ne a tella, a sa phehele Molefi, a tahwa a bile a na le dikamano tse ka thoko tsa marato le banna ba bang/Bophelo ba Molefi le Morongwe ha bo a ba monate hohang/E bontsha hore bophelong ba bona ba lenyalo mosadi o tla mo laela./Ha ho letho le tla tlisa katleho bophelong ba Molefi. √√ (2)
- 15.6 Montsheng o holetse mahaeng moo bana ba banana ba rutwang ho itlhompha le ho apara ka tsela e itlhomphang (o apara mese e melelele) le hlompha ba bang, √ athe Morongwe yena o holetse metseng ya ditoropo moo a sa rutwang ho hlompha (ba bang) le ho itlhompha (o apara mese e mekgutshwane, o nwa jwala esita le ho ipherehela bahlankana. √ (2)
- 15.7 O ile a etsa qeto ya hore ha a sa batla basadi ba rutehileng hohang bophelong ba hae/O entse qeto ya ho hlala Morongwe/O ile a itshola a lakatsa eka a ka kgutlelana le Montsheng/O ile a etsa qeto ya hore ha a sa tla nyala ka ha ha a na lehlohonolo la basadi.√√ (2)
- 15.8 Le pepesa semelo sa seapadi/le sibolla se ka harehare ho seapadi, seo dibapadi tse ding di sa se tsebeng/le bidietsa se tlang ho etsahala le tse etsahetseng/le senola mefehelo ya seapadi/le totobatsa kgohlano.√√ (2)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 15.9 Kgothlano ya maikutlo/ya ka hare.√ Molefi o ngongorehile ke ditiro tseo a ntseng a di lora matsatsing ana ebile di mo utlwisa bohloko.√ (2)
- 15.10 Le ne le bidietsa hore o tlo hlhelwa ke ditsietsi tse ngata mme le hona di sa tla kallana hodimo/o tlo ba le mathata a mangata.√ (1)
- 15.11 Ke ha a ne a fumana mofumahadi wa hae a robetse le monna e mong./Ke ha a ne a se a kula a bile a lahlehetswe ke mosebetsi/Ke ha a ne a hlaselwa ka ntho ya bosiu, mmele ona wa hae o tlala boya jwalo ka thithiboya a bile a shwa lehlakore/Ke ha a ne a hlhetswe ke kotsi ya koloi ka mora hoba a lahlane le Jwalane/Ke ha a ne a lemoha hore Jwalane o na le ngwana (le monna e mong) eo a sa kang a mo tsebisa ka yena.√√ (2)
- [Dikarabo tsa bahlahlobuwa di tla fapana kaha e mong le e mong o tla ntsha maikutlo a hae. Tshwaya e le nngwe feela]**
- 15.12 Molefi o ile a fumana kotsi ya koloi. A ya sepetlele. Morongwe a mo fereha. √ Ba ratana ba ba ba nyalana. √ Mohla lenyalo Morongwe a hana ho bekwa. A tella ba bohadi ba hae a ba a lwana le molamo wa hae. A ba le dikamano tse ding tse ka thoko tsa marato. Molefi a mo kgaoletsa le monna e mong ka koloing a se na le ha e le kgwele thekeng. A ba otlala.√ (3)
- 15.13 Pheletso ya terama ena ha e a ba monate hobane Molefi o ile a qetella a senyehetswe ke mosebetsi, a kula a bile a metse boya bo kang ba thithiboya mmeleng kaofela/a shwele lehlakore/E bile bohloko hobane Pitso o ahile serobe phiri e se e jele/e bile bohloko hobane merero ya Mapetla e phethahetse mme Molefi o fetohile seo Mapetla a neng a batla e be sona/E bile mpe kaha Molefi o ile a hlhelwa ke dintho tse ngata tse bohloko/tshosang/O qetetse a se na mosadi.√√ (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80